

## MEKÂNIN CİNSİYETİ

**Feryal Saygılıgil**

İstanbul Arel Üniversitesi

Yard. Doç. Dr.

feryalsaygilgil@arel.edu.tr

### **Türkçe Özet**

*Mekânların cinsiyeti söz konusu olduğunda ilk akla gelen kamusal alan ve özel alanın cinsiyetidir. Kamusal mekânların çoğunlukla erkek egemen sistem yapısıyla kuşatıldığı söylenebilir. Aynı kentin sınırlarında, benzer mekânlarda kadınlar ve erkekler farklı duyguları yaşarlar. Parkta yalnız dolaşmak, gece yalnız sokağa çıkmak kadınlar için pek de güvenli değildir. Üstelik onlara uygun görülmeyen bir mekânda, uygun görülmeyen bir saatte dolaşıyorsa sorumluluğu ona aittir. Bu tür bir ortamda, başına gelen herhangi bir olayda ya da bir şiddete maruz kaldığında genellikle kadınlar suçlu bulunur ve hesap vermesi gerekir. Bu bildiride kadınların yazdıklarından ve söylediklerinden yola çıkarak mekânın cinsiyeti tartışılacak.*

**Anahtar Sözcükler:** Mekân, Toplumsal Cinsiyet, Şiddet, Yazmak

**Alan Tanımı:** Sosyoloji (Toplumsal Cinsiyet)

**Abstract**

**Gender Of Space**

*When the gender of space is the case what comes to mind first is the gender of public space and the private space. It can be said that the public spaces are to a great extent surrounded by the male-dominant system. At the borders of the same city, in similar spaces, women and men experience different feelings. Wandering in the park alone, going out alone in the night is not safe at all for the women. Also if they are wandering in a place and time that is not deemed appropriate for them they will bear the responsibility. In such an environment, in any event she will face or when she is exposed to violence she will be seen as the criminal and has to account for it. In this paper gender of space will be discussed by departing from what the women have written and told.*

**Keywords:** Space, Gender, Violence, Writing

**Jel Code:** Z190

## **1. GİRİŞ: Kamusal ve Özel Mekânda Kadın Olma Deneyimi**

Bu çalışmada mekânın kadınlar açısından ne anlama geldiği ele alındıktan sonra esas olarak kamusal mekânlarda: sokakta, caddede kadın olma ve bunu dile getirme, yazma deneyimi tartışılacak.

Mekânlar kamusal ve özel olarak düşünülebilir. Sokaklar, caddeler ve meydanlar tanımlanmış kentsel bütünlüğü oluşturan temel kamusal mekânlardır (Gökgür, 2008: 80). Bu mekânların ritmi, yapısı farklı cinsiyetler açısından çeşitli anlamlar barındırmaktadır. Söz gelimi, hava karardıktan sonra sokakta yalnız olmak, تنها sokaklara girmek, ışıklandırılmamış caddede yürümek, meydanda tek başına oturmak kadınlar açısından pek de güvenli değildir.

Asiya Cebbar'ın otobiyografik anlatısında sözünü ettiği gibi 1940'lı yıllarda Cezayir'in küçük bir şehrinde kadınların öğleden sonraları çıkıp herhangi bir ziyarete gidebilmesi için çocuğa, çocuğun korumasına ihtiyacı vardır: “*Beyazlı hanım sokakta başı önde, gösterdiği çaba yüzünden kirpiklerini kırıştırarak yürüyecek. Bense kendimi onun sadece nedimesi gibi değil, attığı her adıma göz kulak olan bekçisi gibi hissediyorum.*” (Cebbar, 2013: 12)

Özel mekânlar ise başta evimiz, yuvamızdır. Evin bir temsiliyet özelliği söz konusudur. Ev genellikle aile bireyleri tarafından paylaşılır. Bir çiftin bir araya gelmesiyle oluşan klasik anlamda çekirdek (heteroseksüel) aile, evlilik ilişkisiyle bir araya gelen bir erkek, bir kadın (karı-koca) ve onların çocuklarından oluşur. Aile'nin “çekirdek aile”, “geniş aile” gibi biçimleri vardır ve yaşanan ekonomik, siyasal süreçlere göre bu boyutlar değişebilir. Ancak aile için esas söylenebilecek olan, “diğer alanlarla özellikle çalışma alanıyla ilişkileri olan bir alan, sosyal bir mekân” (Devreux, 2000: 66) olmasıdır. Aile, hem emek hem de doğurganlık anlamında yeniden üretimin ve sosyalizasyonun yaşandığı bir kurumdur. Sosyalizasyon fonksiyonu, erkeklik ve kadınlığa dayanan rollerin paylaşımının üzerinden örgütlenir ve bu roller diğer insanlarla ilişkiler üzerinden de kurularak anne, büyükanne, kayınvalide, gelin, amca gibi birçok yeni anlamlar kazanır.

Lefébvre, mekânın yaşanan, biriktirilen bir deneyim olduğundan yola çıkarak mekâna dair üçlü bir ayırım yapar: “üretim ve yeniden üretimi belirleyen mekânsal pratik (fiziki mekân), üretim ilişkilerini ve bu ilişkilerin yer almasını düzenleyen mekânın temsili (zihinsel mekân) ve sosyal yaşamın gizli yönünü tanımlayan temsili mekân (toplumsal mekân)” (Lefébvre, 2000: 48). Lefébvre, 'e göre her mekânın belli sınırları vardır, özneler ve nesnelere belli biçimlerde yerleştirilir ve hareket ettirilirler. Mekân gerçek varlığını girdiği karşılıklı ilişkiler sayesinde kazanır. Duvarlar, çevrimler ve sınırlar hep bir ayırım görüntüsü verir ve hiçbir mekân basitçe ortadan kaldırılamaz (Lefébvre, 2000: 72). Dolayısıyla ailenin içinde yaşanan güç ilişkilerini, iktidar mücadelesini Lefébvre'in tanımladığı biçimde mekân anlayışından bağımsız düşünmek zor gözüküyor. Kişiler gündelik yaşam pratikleri aracılığıyla anlamlar üretip, farklı iktidar ilişkileri oluştururlar (Connerton, 2011: 29). Foucault, iktidarın yalnızca devlet aygıtı tarafından uygulanmadığı, bireysel ya da kolektif ilişkiler arasından geçen bir mekanizma olduğunu söylerken iktidarın diğerlerinin üzerinde direk, hemen etkisini gösteren bir eylem olmadığını ama diğerlerinin eylemleri üzerine olduğunu ve onları içerdiğini de ekler (Riot-Sarcey, 2000:153): “İktidar, ilişkilerdir. Birinin diğerini yönlendirdiği veya diğerinin hareketlerini belirlediği iki kişi arasındaki ilişkidir. Bazı amaçları gönüllü olarak içerir. İktidar, bir şeyi icra etme, yönetmedir. Bir toplumu, aileyi ya da grubu... Birisini yönetmek, onun bazı taktikleri kullanarak bir stratejiye göre idare etmek demektir” (Les Cahier du Grif, 1988: 13)

Aile içinde “anne”, “baba”, “çocuk” gibi kimlikler üzerinden kadınlık ve erkekliğin tanımlanması, roller biçilmesi ev içi mekânda belirlenir. Toplumsal cinsiyet rolleri kurulur. 1970'lerin başından itibaren Christine Delphy gibi radikal

feministler tarafından aile içinde kadınlar tarafından yerine getirilen “ev işi<sup>1</sup>”nin ekonomik boyutu ve evlilik kurumu tarafından kadının emeğinin sömürülmesi ya da emeğine el koyulması olarak dile getirilir. Üstelik kadınlar evin dışında ücretli bir işte çalışsalar bile bakım, çocuk yetiştirmek gibi boyutları da kapsayan “ev işi” kadınların görev tanımlarına dâhil edilmiştir. Ev emeği, aile içinde görünmez kılınır; emek ve üretim olarak adlandırılmaz. Bu görevi yerine getirmeyen, “hayır” diyebilen kadınlar ise genellikle bedelini ödürülerek çok ağır öder ya da fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik şiddet türlerinden biriyle ya da birden fazlasıyla karşılaşabilir.

## 2. KAMUSAL ALANDA KADIN OLMAK

### 2. 1. Sokakta Kadın Olmak

Connerton’a göre 19. yüzyıldan başlayarak kadınların yapacağı işler ev içinde sınırlı kalırken, ticaretin erkek işi olmasıyla sokaklar erkeklere aittir (Connerton,2011: 18). Sokaktaki kadının çalışmak üzere sokağa çıktığı, kocasının aileyi geçindiremediği varsayılmaktadır. Bu nedenle erkekler kendilerinde sokağa yalnız çıkan kadınlara uygunsuz davranışlarda bulunma yetkisini görmektedir. Connerton’a göre o dönem yazılan âdab-ı muaşeret kitapları kadınların kamusal mekânlarda nerelere gidebilecekleri belirtmektedir. Sokaklar kadınlar için korkutucu yerlerdir (Connerton, 2011: 19).

Otobiyografik bir anlatı olan *Talihli Kız* kitabında, üniversiteye başladığı yıl, okulun yakınlarındaki bir parkta tecavüze uğrar Talihli Kız Alice Sebold. “Onun tecavüze maruz kaldığı dehlizde başka bir kız tecavüzden sonra öldürülür, Alice ise kurtulur”: Polislerin deyimiyile talihlidir. Alice olaydan sonra konuşmak ister: “Anlatma dürtüsü çok şiddetliydi. İçimde kök salmış bir tepkiden kaynaklanıyordu bu, bastırmaya ya da vazgeçmeye çalışsam bile başarabileceğimden kuşkuluydum” (Sebold, 2005: 84). Alice direnmeyi, mücadele etmeyi, yılmamayı, başına geleni unutmamayı yani ayakta kalmayı seçer. Başkaldırır: “*Ailemin gizleri*

---

<sup>1</sup> 1975 yılında Ann Oakley’in yazdığı makalede ev işi, “daha çok kadınlar tarafından yapılan, parasal karşılığı olmayan bir emek süreci...”olarak tanımlanır. Aktaran (Kalaycıoğlu-Rittersberger-Tılıç, 2001: 35)

*vardı ve küçük yaştan beri onları açığa çıkartmaya ahdetmişim. Gizli saklı şeylerden nefret ediyordum. Sürekli yinelenen, 'sesini yükseltme komşular duyacak' türünden uyarılara karşı cevabım hep, 'Ne olur duyarlarsa!''idi'' (Sebold, 2005: 85). Herkesin içinde kendisine tecavüz edildiğini haykırır... Tecavüzcüsünü cezalandırmak ister. Üzerine kurulan baskının, çevresindeki kaçamak bakışların zorda olsa üstesinden gelmeye çalışır. Çevresinde onu anlayabilecek, duygularını paylaşabilecek insanları bulması kolay olmaz. Küçüklüğünden beri pek de yakın olmadığı annesiyle konuşmayı arzular: "Yapamıyorum Alice. İstiyorum ama yapamıyorum " yanıtını alır. Bu olaydan sonra krize giren kız kardeşini yatıştırmak, babasının bir türlü anlayamadığı "tecavüzcünün elinde bıçak yokken nasıl tecavüz ettiğini" açıklayıp, soğukkanlılıkla babasıyla konuşmak görevlerini de üstlenir; güvenebileceği feminist psikiyatrdan bu olay "cinsellik konusunda ürkekliğini giderir" gibi bir yaklaşımla karşılaşınca başa çıkmayı başarır.*

Connell, tecavüzün ataerkil şiddetin biçimlerinden biri olduğunu söyler: "Tecavüz, iktidar eşitsizlikleri ve erkek üstünlüğü ideolojilerine köklü biçimde yerleşmiş bir 'kişiden kişiye' şiddet biçimidir" (Connell, 1998: 150). Tecavüz, fiziksel, psikolojik ataerkil şiddetin bir edimi; bir yaradır. Bu yaranın tedavi edilmesinin en iyi ve doğru yolunun unutmaya çalışmak değil, üzerine gidip, her an yüzleşerek yaranın oluşmasının nedenini bulup, bunun bir daha oluşmasına izin vermemek üzere sonuçlandırmak olduğunu gösteriyor bize Alice Sebold. Çevresinde tecavüzle ilgili onu anlayıp, yanında olmaya çalışanlar olsa da Alice, bütün bu süreçte, karar aşamalarında, saldırının ardından çetin bir hukuki mücadele verirken esas olarak yalnızdır.

Alice Sebold'un anıları kadınların kamusal mekânlarla, sokaklarla, parklarla, gezinti yerleriyle ilişkilerini, kendilerini evin dışında özgür hissetmelerinin sınırlarını, sözü geçen mekânların erkeklere ait olduğunu bize hatırlatır. Sokak, "ıslık çalıp laf atma gibi görece hafif tacizlerden fiziksel sarkıntılık ve tecavüze kadar, kadınlara yönelik pek çok sindirme eyleminin gerçekleştiği ortamdır. Eylemin yükselişinin nerede duracağı her zaman önceden kestirilemediğinden, şehrin büyük bir bölümünde kadınlar, özellikle hava karardıktan sonra nadiren sokaklarda, caddelerde yürürler. Öyleyse sokaklar ve caddeler erkeklerin işgali altında olan bölgelerdir. Genç yetişkin erkeklerin yoğunlaştığı yerler ise en korkutucu ve tehlikeli olanlarıdır" (Connell, 1998: 181). Lefebvre, "mekân örgütlenmesinin nesnel, yansız, teknik, görgül, bilimsel, masum ve apolitik olduğu inancının yakın zamanlara değin kent planlamasında da egemen kuramı

oluşturduğunu, dahası bu özellikleriyle ‘bir ideoloji’ niteliğini taşıdığını” belirtir (Aktaran, Alkan, 2005: 34). Lefebvre’e göre mekân toplumsal olarak üretilir. Buradan yola çıkarak kamusal mekânların da çoğunlukla erkek egemen ideolojinin çıkarlarına hizmet verdiği söylenebilir. Aynı kentin sınırlarında, benzer mekânlarda kadınlar ve erkekler farklı duyguları yaşarlar. “Kadınlara doğrudan olmasa da dolaylı olarak yasaklanmış ya da girişi belli kurallara bağlı mekânlar vardır” (Alkan, 2005: 54): Kahvehaneler gibi. Parkta yalnız dolaşmak, gece yalnız sokağa çıkmak kadınlar için pek de güvenli değildir. Üstelik onlara uygun görülmeyen bir mekânda, uygun görülmeyen bir saatte dolaşıyorsa sorumluluğu ona aittir. Bu tür bir ortamda, başına gelen herhangi bir olayda ya da bir şiddete maruz kaldığında genellikle kadınlar suçlu bulunur ve hesap vermesi gerekir. Özellikle “namus” kisvesi altında kadınlardan “ahlâka uygun”, “toplumun onlardan istediği gibi” davranması beklenir: “İyi, namuslu, sessiz, başına gelen her şeyi tevekkülle karşılayan, kaderine küsmüş kadınlar”. Üzerlerinde bulunan giysilerin de edebe aykırı, tahrik edici olup olmadığı herhangi bir saldırıya maruz kaldıklarında önem taşımaktadır. Nitekim Alice’in “iyi aile kızı”, giyimi kuşamı ve konuşmasının düzgün olması davanın seyrini etkiler. Ya böyle olmasaydı diye düşünmeden edemez insan... Alice tecavüzünden bir süre sonra oda arkadaşı Lila da tecavüze uğrar ve onun bu travmayı yaşayış biçimi Alice’den oldukça farklı olur. Alice’i kendinden uzaklaştırır, olayla arasına epey bir mesafe koyar, konuşmak ve yüzleşmek istemez. Bu olay Alice için ikinci bir şok yaratır. Kitaptaki ikinci tecavüz vakası her olayın biricikliğini anlatmaktadır; bunun yanı sıra Alice’in bir kez daha yalnızlığa itilmesini, direnme çabalarının zorluğunu ve mücadelesinin haklılığını ve önemini de gösterir. Nitekim Alice yaptıklarının boşuna olmadığını süreci içinde başka kadınlara kazandırdıklarını da birkaç kez hisseder: Örneğin, arkadaşı Tom’un annesi Bayan McAllister, Alice’in hikâyesinin verdiği cesaretle çocuklarına tecavüz mağduru olduğunu anlatmayı başarabilir.

## 2.2. Yaşananları Dile Getirmek

Alice’in kitabı, “yalnızca bir tecavüz anlatısı değil, kendi kimliğinin olgunlaşmasının, bir ayakta kalma mücadelesinin de öyküsüdür aynı zamanda”(Sebold, 2005, arka kapak yazısı). Kitabı yazma kararı sanki kendisiyle hesaplaşma, yüzleşme sürecidir.

Travmayı yazmanın güçlüğü Sarah Kofman'ın *Bastırılmış Sözcükler* isimli yapıtıdan Halil Turhan bize şöyle aktarır: “Kofman’a göre travmayı yazmak bu deneyimi yaşamak denli zordur. Travmayı her anlatma girişiminde dilin yetersizliği bir kez daha açığa çıkar, bir önceki girişimden daha ağır, daha yoğun bir yetersizlik duygusu ruha yayılır”. (Turhanlı, 2006:4).

Kate Millett *Sokak Kadınları* isimli kitabında fahişelerin seslerini duymamızı önemser. Onların tınlamalarını, kekelemelerini, duraksamalarını en önemlisi de öfkelerini hissederiz sayfalarda. Millett'in kadınların ağzından çıkan sözlere duyduğu saygıyı, anlatımlarındaki uyumu yansıtmaya çabasını duyumsarız. Kendilerine üstten bakan, onlar için onların adına çözümler üretenlere öfkelerini... Birbirimize değmemizi, tanımamızı dert eder Millet. Kitabın arka kapağından alıntı aktarırsak: “Birilerini sevmek, onları tanımak istemektir. Birbirimizi öğrenip tanıdığımız ölçüde, bugüne değin bizleri ayırmak için kullanılmış binlerce ayrımı algılayabilir, giderek kendi düşsel yaşamımızla kaynaştırabiliriz. Böylelikle, dört bucaktaki kadınların deneyimi, hepimizin ortak malı olur, hepimize aktarılan bir miras olur ve bu erkekler dünyasında kadın olmanın ne demek olduğunu iyice anlarız”. “Dolabım” dediği bir metafor kullanır kitapta: Herkesin kafasında, içini açıp bakmaya korktuğu dolapları olduğu söyler (Millet, 1996: 81).

Ayşegül Devecioğlu da *Kuş Diline Öyküden* isimli romanında işkenceyi yaşamış, tecavüze uğramış kadınların suskunluğundan söz açar. “Hemen bütün kızlar işkenceden geçirilmiş, tecavüze, sarkıntılığa uğramış, çırılçıplak soyulmuş, ağır hakaretler görmüşlerdi. Aynı şeyleri yaşamış olmalarına rağmen, başlarına gelenleri birbirlerine anlatmaları aylar almıştı. Uzun uzun suskunluklardan, sessiz iç çekmelerden sonra katılaşmış yürekler, yılanmış buzullar gibi eziyetle, zahmetle çözülmüş bulanık bir suya dönüşmüştü. (...) Kelimeler yok olup gitmişti, onları terk etmişti. Ağzlarından bölük pörçük şeyler dökülüyordu gerçi. Anlamli anlamsız heceler, işe yararmış gibi görünen sözcük parçaları, küçük sesler... Yalnızca ağızdan çıkıverenler; kalpten gelen hiçbir şey yoktu... Duyulardan, nabızdan, kandan, kalpten ve tenden gelip beyinde kaynaşan, damaktan, dilden ve diştten, ağız boşluğundan ve genizden biçimlenerek dışarı akan anlamlar dizgesi yoktu artık. Dilsizdiler” (Devecioğlu, 2004: 42-43).

Carolyn G. Heilbrun öfke dile getirilmez ise hatta insanın içindeki öfkesini açıkça kabul etmesine izin verilmezse kişinin iktidarının ve denetimin elinden alınmış olacağından söz açar *Kadının Özyaşamını Yazarken...* isimli uzun anlatısında

(Heilbrune, 1992: 23) Kadınlara tiz sesli ve bağırğan diyerek karşı çıkmak, iktidar hakkını onların elinden almanın başka yoludur Heilbrun'a göre. Kadının kendi öyküsüne sahip çıkmasını ve sesini çıkarmasını salık verir. Virginia Woolf bir kadının yazmak istediğinde nasıl erkek değerleriyle karşı karşıya kaldığını anlatır yazdıklarında. Her zaman için ortada önceden belirlenmiş iktidar ve nüfuz yapısı vardır. Eğer bir kadın şimdiye kadar ona sunulmuş, kendisini ezen cinsiyetçi dili kullanıyorsa; bedeniyle, söylemiyle, yapaylığıyla erilliğin tahakkümünü taşıyordur. İkinci Dünya savaşı öncesinde 1938 Haziran'ında yazılmış *Üç Gine* isimli en öfkeli sesinin duyulduğu kitabında erkeklerin sözcüklerini tekrarlamaya, yöntemlerini kullanmaya meydan okur adeta. Ancak, verili dilin dışında kalarak, kendi sözcüklerini yaratarak kadınlar kendi tarihlerine sahip çıkabilirler ona göre. Mesele, hangi öykülerin nasıl anlatılacağına karar vermektir (Woolf, 2010: 18).

*İşte Böyle Güzelim*'de Şoğig'in özgürlük tanımı sokakta yürümek, sadece sokakta yürüyebilmektir (Adak- Altınay- Düzel- Bayraktar, 2008: 44).

### 3. SONUÇ

Sokakları da istiyoruz derken kadınlar için sokakta olmanın ne anlama geldiğini, mekânların cinsiyetli oluşunu haykırırlar bütün bu deneyimler. Ancak hepsinde bir başkaldırma ve direniş de söz konusudur. Kadınların sesleri, suskunlukları, mücadelesi bize konuşmamız, yazmamız, öfkemizi anlatmamız gereğini hatırlatır. Kolektif belleğimizi oluşturmamız, yaşamımızı kendi anlatılarımızla anlamlandırabilmemiz, yalnız olmadığımızı bilmemiz için öykülerimizi çoğaltır. Latife Tekin'in dediği gibi "*kendi sesini kaybeden biri, başkasının sesini taşıyamaz*" (Tekin, 2004: 131).

### KAYNAKLAR:

Alkan, Ayten Alkan, Yerel Yönetimler ve Cinsiyet; Kadınların Kentte Görünmez Varlığı, Ankara: Dipnot Yayınları, 2005.



Cebbar, Asiya, Baba Evinde Bana Yer Yok, çev.: Aysel Bora, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2013.

Connell, R.W. Toplumsal Cinsiyet ve İktidar; Toplum, Kişi ve Cinsel Politika, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

Connerton, Paul, Modernite Nasıl Unutturur, çev.: Kübra Kelebekoğlu, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2011.

Delphy, Christine, “Baş Düşman”, Kadının Görünmeyen Emeği; Maddeci Bir Feminizm Üzerine, Derleyenler: Gülnur Savran, Nesrin Tura, İstanbul: Kardelen Yayınları, 1999.

Devecioğlu, Ayşegül, Kuş Diline Öyküden, İstanbul: Metis Yayınları, 2004.

Devreux, Anne-Marie, “*Famille*”, Dictionnaire Critique du Féminisme, Paris: Puf, 2000.

Gökgür, Pelin, Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri, İstanbul:Bağlam Yayınları, 2008.

Heilbrun, Carolyn G., Çeviren: Yurdanur Salman-Gülşat Aygen, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1992.

İşte Böyle Güzelim, Der.. Hülya Adak-Ayşe Gül Altınay- Esin Düzel- Nilgün Bayraktar, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008.

Lefèbvre, Henri, Production de l’Espace, Paris: Anthropos, 2000.

Les Cahiers du Grif; le Genre de l’Histoire, “*Entretien avec M. Foucault*”, Paris: Editions Tierce, 1988.

Kalaycıoğlu, Sibel; Rittersberg-Tılıç, Helga, Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar, Ankara: Su Yayınları, 2001.

Millet, Kate, Sokak Kadınları, Çeviren: Seçkin Selvi, İstanbul: Payel Yayınları, 1996.

Riot-Sarcey, Michele, Riot-Sarcey, Michèle, “*Pouvoir*”, Dictionnaire Critique du Féminisme, Paris: Puf, 2000.

Sebold, Alice, Talihli Kız, Çeviren: Beril Eyüboğlu, İstanbul: Kanat Yayınları, 2005.

Tekin, Latife, Unutma Bahçesi, İstanbul: Everest Yayınları, 2004.

Turhanlı, Halil, *İktidarsız Yazı*”, Birgün Pazar Eki, 5 Şubat 2006.

Woolf, Virginia, Üç Gine, Çeviren: İlkur Güzel, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.